(AGO)

M Ø T E

i den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite

fredag den 25. mars 1983 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, Kåre Kristiansen.

Til stede var: Jo Benkow, Gro Harlem Brundtland, Einar Førde, Guttorm Hansen, Johan J. Jakobsen, Kåre Kristiansen, Hans Hammond Rossbach, Grethe Værnø, Gunnar Berge, Alf Bjørnø, Kjell Magne Bondevik, Petter Thomassen, Arnold Weiberg-Aurdal, Eivind Bolle (for Aasen), Anders Talleraas (for Hysing-Dahl), Marit Løvvig (for Knudsen) og Hanna Kvanmo (for Ørnhøi).

Av Regjeringens medlemmer møtte: Utenriksminister Svenn Stray og statsråd Anders C. Sjaastad.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Ekspedisjonssjef Per Ravne, personlig sekretær Hans Chr. Erlandsen, førstekonsulent Torbjørn Frøysnes og førstekonsulent Ove Farstad - alle fra Utenriksdepartementet.

Dessuten var til stede sekretær Sven Ø. Owe.

Dagsorden:

1. Regjeringens utkast til svar på henvendelse fra den svenske regjering om kjernevåpenfri sone i Sentral-Europa.

   Orientering ved Utenriksministeren.

2. Eventuelt.

FORMANNEN: Jeg tror vi får begynne selv om ikke så mange er kommet. Det er selvfølgelig noen som har vanskeligheter med å komme i dag på grunn av at dette møtet dessverre faller sammen med møtet i Stortinget. Vi var ikke klar over det da vi innkalte til møte.

Jeg tør spørre om det er merknader til innkalling og dagsorden - Det er ikke fremkommet. Møtet er satt.

(AGO) Sak nr. 1.

Regjeringens utkast til svar på henvendelse fra den svenske regjering om kjernevåpenfri sone i Sentral-Europa. Orientering ved Utenriksministeren.

FORMANNEN: Jeg gir da ordet til utenriksministeren.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Som det sikkert vil være kjent for alle, ble Palme-kommisjonens forslag om en 300 kilometer bred sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen i Europa tatt opp av den svenske regjering i desember i fjor ved likelydende noter til samtlige NATO- og Warszawapakt-land samt en rekke alliansefrie stater. Man var i første rekke interessert i reaksjoner på tanken og fremmet ikke konkret forslag om forhandlinger.

Det svenske forslag ble fremsatt uten forutgående konsultasjoner, verken med de andre nordiske regjeringer eller med noen av de mest direkte berørte stater. I likhet med regjeringene i de fleste allierte land - og jeg tror for øvrig også de fleste andre regjeringer som har fått den svenske henvendelse - vil også den norske regjering besvare den svenske henvendelse, og da slik det fra svensk side ønskes, nemlig ved å gi uttrykk for den norske regjerings synspunkter på denne tanken.

I det norske svaret har vi innledningsvis tenkt å peke på at spørsmålet om opprettelse av kjernevåpenfrie soner allerede har vært gjenstand for en inngående vurdering fra Regjeringens side, og at denne er lagt frem i St.meld. nr. 101 for 1981-82. Utgangspunktet for Regjeringens stilling til kjernevåpenfrie soner er at slike soner må vurderes ut fra hvorvidt de deltakende staters sikkerhet økes, og hvorvidt en sone bidrar til reelle reduksjoner i antallet kjernevåpen. For så vidt angår Norges mulige deltakelse i en sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen, vil Regjeringen peke på at Norge allerede er kjernevåpenfritt. Spørsmålet om opprettelse av en slik sone angår derfor i første rekke de stater som besitter eller har stasjonert slike våpen på sitt territorium. Gjennom deltakelse i NATO bidrar Norge til å opprettholde stabilitet og fred i vårt område av verden. Alliansens formål er å forebygge krig. Og alliansens krigsforebyggende evne forutsetter at alliansen rår over tilsvarende våpen - konvensjonelle styrker så vel som kjernevåpen - som dem en mulig angriper har, og at ingen del av alliansens territorium

(AGO) stilles i noen særstilling i forhold til den kollektive sikkerhetsgaranti alliansen bygger på.

I svaret vil det videre bli fremholdt at forslaget om en sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen er fremsatt ut fra et ønske - som den norske regjering deler - om å redusere kjernevåpnenes antall og rolle. Forslaget må også vurderes ut fra de bestrebelser som gjøres av Norge og de øvrige medlemmer av NATO for å redusere alliansens avhengighet av kjernevåpen som forutsetter tidlig bruk i en eventuell konflikt. I denne forbindelse vil vi vise til erklæringen fra NATOs regjeringssjefsmøte i juni i fjor. Der heter det at ingen av NATOs våpen - konvensjonelle styrker eller kjernevåpen - vil bli tatt i bruk med mindre alliansen først er blitt angrepet. NATOs forsvarsplanlegging tar - i likhet med alliansens opplegg for rustningskontroll for øvrig - sikte på å redusere avhengigheten av kjernevåpen. På den bakgrunn vil Regjeringen gi uttrykk for den oppfatning at opprettelse av en sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen bør ses som et ledd i samlede forhandlingsløsninger mellom NATO og Warszawapakten.

I svaret vil vi videre peke på at en sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen reiser en rekke spørsmål, som i hvilken forhandlingssammenheng en tenker seg at forslaget skal behandles, sonens geografiske utstrekning både i Sentral-Europa og utenfor Sentral-Europa, de alliansefrie statenes rolle, hvorvidt kjernefysiske slagmarkvåpen i sonen skal trekkes tilbake eller ødelegges, hva som skal skje med eventuelle våpenbærere, og hvordan overholdelse av en avtale skal kunne kontrolleres. Tanken om en sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen tar heller ikke hensyn til at det i nærheten av en slik sone stadig vil finnes stasjonert et stort antall kjernevåpen som kan anvendes mot sonen. Det tas heller ikke hensyn til at de slagmarkvåpen det gjelder, er mobile og lett kan føres tilbake til sonen i en krisesituasjon.

En sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen i Europa må vurderes i sammenheng med de nå pågående forhandlinger om sikkerhet i Europa, særlig forhandlingene om mellomdistanseraketter i Genève og MBFR-forhandlingene i Wien. Det er de som har størst betydning i så måte. Et gjennombrudd for disse forhandlingene vil ha avgjørende betydning for hele den videre nedrustningsprosess. Derfor må en være varsom med å foreta seg noe som kan avlede oppmerksomheten fra disse forhandlingene.

I samme forbindelse vil vi nevne at vi fra norsk side, i likhet med hva Palme-kommisjonen synes å forutsette, legger vekt på at det oppnås en bedre

(AGO) styrkebalanse i Europa som en viktig forutsetning for opprettelsen av en sone fri for kjernefysiske slagmarkvåpen.

Før jeg slutter, tror jeg kanskje at det kan være av interesse at jeg nevner bare meget kort en annen ting. Det har ikke noe direkte med dette å gjøre, men jeg synes det er riktig når komiteen først er samlet, å gjøre den kjent med det - og jeg vil da understreke vår vanlige taushetsplikt - nemlig at det er innkalt til et ekstra SCG-møte, som begynner nå i dag, og hvor statssekretæren deltar fra norsk side, som skal drøfte et nytt initiativ fra USAs side når det gjelder mellomdistanserakettforhandlingene i Genève.

FORMANNEN: Jeg takker utenriksministeren for redegjørelsen. Jeg vil spørre om det er noen av komiteens medlemmer som har spørsmål til eller ønsker å kommentere det han har sagt.

GRO HARLEM BRUNDTLAND: Siden utenriksministeren her har lagt fram Regjeringens syn og vurderinger, finner jeg det riktig å gi noen kommentarer. Det er imidlertid klart at spørsmål omkring denne sonen vil vi komme tilbake til under Stortingets behandling av St.meld. nr. 101, som utenriksministeren var inne på, og det innebærer for så vidt at mange av de resonnementene som utenriksministeren nå fremla som synspunkter som han vil gi på vegne av den norske regjering, de vil bli drøftet i full åpenhet i forbindelse med innstillingen til St.meld. nr. 101. Jeg kunne egentlig ikke høre at det var noe av det som utenriksministeren her på vegne av Regjeringen gav uttrykk for, som ikke i og for seg er alminnelig, åpent debattgrunnlag. Jeg kjenner igjen resonnementene fra intervjuer og uttalelser tidligere. Jeg har derfor en følelse av at det at vi nå har et lukket møte, ligger akkurat på grensen av det som burde være nødvendig, fordi dette i sum har vært presentert fra Regjeringens side også offentlig. Jeg vil gjerne ha sagt det.

Det som kunne gjøre at det kan være hensiktsmessig ikke å gå ut offentlig med en slik hel og full uttalelse, er at den i sin helhet virker såpass negativ i tonen. Jeg ville iallfall se det som fordelaktig at den ikke ble lagt ut på denne måten. Jeg tror den lett ville bli oppfattet - etter det jeg kunne høre av utenriksministerens redegjørelse nå - som en nokså negativ og fantasiløs holdning, og at det man her gjør, er å mobilisere flest mulig motforestillinger. Det er klart

(AGO) at når man blir bedt om å gi en uttalelse, skal man komme med motforestillinger. Jeg sier ikke noe om det. Men ideen om at dette har en begrunnet mening, f.eks. slik dette er presentert fra Palmekommisjonens side, kommer ikke noe særlig sterkt fram i de kommentarer som herble foreslått. I det ligger at vi må reservere oss mot den vurdering som Regjeringen gjør. Vi vil gjøre en annen vurdering - det vil jeg bare varsle om. Og det kommer vi tilbake til i forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 101. Vi kan ikke på noen måte slutte oss til de vurderinger som er gjort. Selv om vi kommer til å være enig i en rekke av de vurderingene som hører hjemme i et totalbilde, vil det være en rekke nyanseforskjeller i vurderingene fra Arbeiderpartiets side.

HANNA KVANMO: Jeg vil først stille et spørsmål: Hvorfor haster det med å sende dette brevet før Stortinget har fått behandle St.meld. nr. 101? Så vidt jeg vet, kommer den til å bli behandlet i vår, og da kan vel Regjeringen vente med å sende brevet til den har fått Stortingets reaksjon også på den saken.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Jeg kan vel svare på det siste med det samme.

Jeg må bare si det slik at vi nok synes at vi allerede er ute i seneste laget med å svare på dette - det har vært nokså mye annet som vi har vært opptatt av. Men jeg tror for så vidt at det ikke er noe i veien for at vi kan løse den siden av saken ved i svaret å henvise til at dette sikkert vil bli nærmere driftet i forbindelse med behandlingen av St.meld. nr. 101. Det synes jeg må kunne være helt korrekt.

(SL)

HANNA KVANMO: Utenriksministeren hevdet at det er i seneste laget med å svare. Ettersom jeg forstår, er ikke Regjeringen innstilt på å opprette noen slik sone, så det kommer vel ikke til å skje i den aller nærmeste fremtid. Jeg kan ikke skjönne at noen uker fra eller til kan spille noen rolle. Det er vel ikke så viktig for den svenske regjering å få dette negative svaret akkurat nå.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Hvis vi skal oppholde oss ved akkurat den siden av saken, tror jeg nok i og for seg at den svenske regjering gjerne vil ha svarene fra alle regjeringene innen rimelig tid, for etter hva den svenske utenriksminister opplyste i går på vårt nordiske utenriksministermöte, akter den svenske regjering i löpet av relativt kort tid å oversende dette til FN, og da også med et resymé av de reaksjoner som er kommet inn. Så jeg synes nok det vil være rart om det norske svaret mangler.

FORMANNEN: Jeg har tegnet meg selv.

Jeg kan ikke være helt enig i at den fremstilling som utenriksministeren har gitt, er så overveiende negativ som det ble gitt uttrykk for her. Jeg sporet også positive uttalelser i forslaget, og jeg synes uttaleutkastet i store trekk inneholder de ingredienser og har det substansielle innhold man kan vente etter den stilling vi har tatt til dette spörsmålet. Men man kunne få de mer positive trekkene litt bedre fram i teksten - jeg la f.eks. merke til en setning om at dette er i samsvar med det som også er vår politikk, den var blitt en slags bisetning. Det kan tenkes at man kunne få det positive element noe tydeligere fram, og gi uttrykk for at vi vil ha en seriös behandling og vurdering av dette, slik at det ikke oppfattes så entydig negativt som jeg forstod at fru Harlem Brundtland har gjort.

HANS HAMMOND ROSSBACH: Når det gjelder St.meld. nr. 101, har utenrikskomiteen bestemt seg for å ha en grundig dröfting av den. Et av hovedmålene for denne dröftingen må være å finne fram til de områder hvor det er bred enighet i norsk sikkerhets- og nedrustningspolitikk. Det er lagt opp til et nokså omfattende arbeid på det feltet, og jeg synes at hvis det var mulig å vente med svaret til

(SL) denne debatten var gjennomfört, ville det sikkert vært en fordel.

Når en får lest opp en slik tekst, er det umulig å ta stilling til de enkelte formuleringer. Et så viktig dokument må en se grundig igjennom för en kan gjöre det. Derfor er det nödvendig at en reagerer på det helhetsinntrykket en får av det som er lest opp. For oss, som har programfestet en atomvåpenfri sone i Europa, om nödvendig i Norden, i samarbeid med våre partnere i NATO, virker dette - det er mulig det er et resultat av de uttalelser som tidligere er kommet - svært avvisende. Jeg har lyst til å si dette nå, og vi kommer tilbake til det på et senere tidspunkt. Men når Regjeringen har bedt om dette mötet, synes jeg det er riktig å gi uttrykk for vårt syn.

JOHAN J. JAKOBSEN: Det er sjölsagt riktig som utenriksministeren sa, at et slikt forslag reiser svært mange spörsmål, og Palme-kommisjonens rapport gir heller ikke svar på disse. Jeg forstår det også slik at en ikke avviser ideen, men jeg må si meg litt enig med komiteens formann i at de positive elementene kanskje kunne vært litt sterkere betont enn det en kunne få inntrykk av når teksten nå ble lest opp for oss. Da Palme-kommisjonens rapport kom, gav Regjeringen faktisk en relativt positiv vurdering av rapporten som sådan. Vi for vår del vil derfor ikke ha noe imot at det blir noe sterkere poengtert, det som vi f.eks. har sagt, nemlig at ideen er så vidt interessant at den bör undergis en seriös vurdering. I en tid hvor det er små fremskritt i nedrustningsarbeidet, bör vel egentlig alle slike ideer vurderes seriöst. Det som gjör at Palme-kommisjonens rapport kanskje særlig bör undergis en seriös vurdering, er at den har en sammensetning som gjör at det kanskje ligger veier i den rapporten som kan före fram. Så vi for vår del har ingenting imot at Regjeringen betoner det interessante i tanken noe sterkere enn det en kunne få inntrykk av i den teksten vi fikk lest opp.

EINAR FÖRDE: Eg kan ikkje tenkje meg at Arbeidarpartiet vil ha nokon innvendingar mot at Regjeringa sender dette brevet nå. Det får vere Regjeringa si vurdering om den synest at den har stötte for sitt standpunkt hos dei stöttepartia som den vanlegvis stöttar seg på. Den vurderinga får bli Regjeringas eiga. Vi vil kome tilbake til saka, og Gro Harlem Brundtland har gitt uttrykk for vår

(SL) haldning til hovudspörsmålet her, nemleg oppretting av ei sone. Arbeidarpartiet har stadfesta at vi er for.

Men det er eit anna punkt eg gjerne vil ta opp, og det er - så vidt eg kunne höyre av den raske gjennomgang vi fekk frå utanriksministeren - at det på fleire punkt er formuleringar som kan takast til inntekt for at Regjeringa kjem med eit forsvar for dei kjernefysiske slagmarksvåpnas rolle politisk og militært. Regjeringa er kjend med at det pågår ein nokså intens diskusjon i NATO om dette. Eg har - i den utstrekning eg har deltatt - ikkje kunna unngå å registrere at det både frå politisk og militært hald nokså breitt blir reist avgjerande innvendingar mot desse våpna. Mange synest stå relativt sterkt på det standpunktet at ikkje berre har desse våpna manglande krigsförebyggjande rolle, men dei er i dag med på å auke krigsfaren og senke atomterskelen. Eg ber Regjeringa vurdere ein gong til om den kan vere tent med formuleringar i svaret som i så utprega grad plasserer den norske regjeringa på den eine sida i denne diskusjonen.

JO BENKOW: Man hörer vel noe forskjellige valörer i det som blir lest opp, og jeg oppfattet dette som en på vesentlige punkter positivt innstilt holdning til intensjonene hos Palme-kommisjonen. Jeg forstår at dette kan oppleves noe forskjellig. Men det kan ikke stikkes under stol at selv om man stiller opp et ideelt delmål, er det også naturlig for en regjering som mener det den gjör, å peke på relevante problemer knyttet til dette. Ikke minst har det vært nokså langt fremme i diskusjonen spörsmålet om - i fall man realiserte dette - forutsetningen er en såkalt konvensjonell balanse å falle tilbake på. Og det er vel også relevante problemer. Jeg synes imidlertid det må være riktig å lytte til det som er sagt bl.a. av fru Kvanmo, og referere til den debatt som vil komme, for det er ganske klart at diskusjonen rundt disse spörsmål vil ikke være avsluttet med at vi sender et brev.

For övrig er det selvsagt ingen i Höyre som vil motsette seg at man ytterligere får frem at de ideelle delmål en her setter opp, har Regjeringens stötte.

(SA) KJELL MAGNE BONDEVIK: Hvis det var mulig å vente på den debatten som skal være i Stortinget, skulle ikke det være meg imot, men hvis Regjeringen vurderer det slik at den må sende et svar nå, må den gjöre oppmerksom på at dette er en forelöpig reaksjon den har kommet fram til, og at Stortinget senere skal dröfte saken i dens fulle bredde.

Da jeg hörte utenriksministeren referere det som han har tenkt å svare, forstod ikke jeg på det at det var en avvisning av tanken om en kjernefysiskvåpenfri sone i Sentral-Europa. De forutsetninger og motforestillinger som ble reist, er selvsagt relevante, og jeg tror ikke noen av oss ikke ser dem, men det kan være noe i det som også formannen sa at vektleggingen i dette ble slik at det skapte et inntrykk som var unödig negativt. Jeg vil derfor i likhet med formannen si at jeg tror det bör komme fram at tanken om en kjernefysiskvåpenfri sone i Mellom-Europa innebærer en lösning som en absolutt bör arbeide videre med, og at en bör vektlegge det slik at det på det punkt ikke oppstår noen misforståelser.

HANNA KVANMO: Jeg kan vanskelig se at man kan komme med en forelöpig reaksjon overfor den svenske regjering med forbehold om Stortingets behandling senere hvis det er så at den svenske regjering står i ferd med å sende reaksjoner over til FN. Da må de få et svar som må kunne betraktes som endelig. Derfor synes jeg det er galt å sende svaret för Stortinget har fått behandlet St. meld. nr. 101.

Når man er kommet så langt at man skjönner at Regjeringen er innstilt på at brevet skal sendes nå, vil jeg bare på SVs vegne si at vi er entydig for opprettelse av atomvåpenfrie soner ikke bare i Norden, men i hele Europa, også på Balkan.

Det er klart at hva atomvåpenfrie soner kan komme til å bety i et krigstilfelle, er det vanskelig å si i dag, for da blir lover og regler brudt. Det vet vi alle sammen. Men hvis det blir opprettet en atomvåpenfri sone, er det en viss mulighet for at det ikke rettes noen kjernefysiske våpen mot den sonen, eller blir brukt slike våpen fra sonen.

Jeg tror jeg må si at jeg oppfatter Regjeringens holdning som totalt negativ. Det er ingen annen måte å oppfatte det på, især når man fremhever NATO som den store fredsbevarende faktor i etterkrigstiden, og samtidig sier at man må fölge opp med NATO-strategi som

(SA) går ut på - som man sier her i brevet av juni i fjor fra NATO - at man ikke vil ta atomvåpen i bruk med mindre NATO-land först er blitt angrepet. Det sier også samtidig at er Vesten blitt angrepet med konvensjonelle våpen, kan man også ta i bruk atomvåpen först, og det er en strategi som vi i SV er totalt uenige i.

(IL) FORMANNEN: Siden spörsmålet om behandlingen av St.meld. nr. 101 har stått sentralt i diskusjonen her, er det kanskje riktig å gjöre oppmerksom på at jeg gjennom Stortingets kontor har forsökt å få et opplegg. Debatten vil finne sted omkring en av dagene rundt 30. mai. Jeg tror det skal lykkes, slik at det er klart for utenriksministeren hvorledes det ligger an, om han skulle ville se nærmere på akkurat det spörsmålet. Det er på det rene at uansett hva Regjeringen gjör, vil dette spörsmålet komme til å innta en sentral plass i innstillingen. Det tror jeg nok er helt riktig, og jeg kan egentlig ikke se at det her foregripes noe.

Ellers vil jeg si at med den korte gjennomgåelse oppfattet ikke jeg det poeng som Förde tok opp. Men hvis hans oppfatning er riktig - jeg får bare si det slik - er jeg enig med ham i at man bör ikke få en slik framstilling som er skapt på det punktet. Jeg oppfattet det ikke umiddelbart slik nå, jeg festet meg tvert imot ved, hvis jeg ikke hörte feil, at det var lagt vekt på en mindre avhengighet av kjernefysiske våpen i en ny strategi overfor NATO. Jeg oppfattet dette noe annerledes enn slik Förde har oppfattet det. Men jeg er ellers enig i den konklusjon han trakk, at man bör ikke få en framstilling nå som binder for mye.

Jeg har ikke flere på talerlisten, så jeg skal gi ordet til utenriksministeren, om han har kommentarer å komme med.

UTENRIKSMINISTER SVENN STRAY: Jeg vil takke for de synspunkter som er kommet frem her. Når vi legger dette spörsmålet frem for den utvidede, er det ikke fordi det endelige svar vi skal sende til den svenske regjering vil være hemmelig. Men vi syntes ikke vi kunne dröfte det åpent, så svenskene fikk höre diskusjonen för de fikk svar. Det ville stride mot vanlig praksis. Vi la frem dette spörsmålet fordi vi gjerne ville höre de synspunkter som gjör seg gjeldende, og så langt Regjeringen mener det er riktig,

(IL) vil vi ta hensyn til de synspunkter som er kommet frem fra de forskjellige som har hatt ordet her. Men bare for at det ikke skal være noen misforståelse: Det er klart at svaret står for Regjeringens regning. Spörsmålet er lagt frem for å få råd og höre synspunkter för det endelige svar utarbeides.

GRO HARLEM BRUNDTLAND: Det var bare et poeng, slik at det heller ikke der skal være noen misforståelse.

Når jeg tok opp dette med de synspunkter som er lagt fram her, som så vidt jeg kunne höre, i og for seg ikke er nye, ikke farlige på noen måte, var det fordi det vil bli slik at når dette svaret blir sendt på et eller annet tidspunkt, vil det bli en offentlig debatt om dette. Det er klart at da må ikke komiteens medlemmer föle at om saken er lagt fram her, kan vi ikke delta i den offentlige debatt om dette spörsmålet. Det var bare for å avverge den tolkningen at jeg sa det jeg gjorde, så det skulle være på det rene.

FORMANNEN: Det er helt på det rene.

Skal vi da si oss ferdige med sak nr. 1 og gå over til punkt 2, Eventuelt.

Er det noen som har noe spörsmål å reise?

Det ser ikke ut til å være tilfellet.

Jeg takker forsvarsministeren og utenriksministeren for nærværet.

Mötet hevet kl. 9.40.